

ВНЕСОК ДНВП "КАРТОГРАФІЯ" В РОЗВИТОК СТАНДАРТИЗАЦІЇ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ В УКРАЇНІ

Рассмотрено состояние законодательной, нормативной и методической баз Украины в сфере нормализации географических названий. Кратко описана деятельность ГНПП "Картография" в сфере стандартизации географических названий с целью обеспечения потребностей национальной картографии. Представлена информация об участии Украины в международных мероприятиях по проблемам географических названий.

It is reported about status of legislative, normative and methodical base of Ukraine in the sphere of standardization of geographical names. The activity of SSPE "Kartographia" in the sphere of standardization of geographical names to meet the demands of national cartography is described. Participation of Ukraine in international events on problems of geographical names is covered.

З проголошенням у 1991 р. Україною своєї незалежності постала нагальна потреба в правильній передачі географічних назв державною мовою, оскільки за часів СРСР картографічна продукція, за невеликим винятком, видавалася російською мовою. До того ж, передача неросійських географічних назв російською мовою була офіційно узаконена, і всі українські назви на зарубіжних картах передавалися латинкою у російській фонетичній транскрипції, оскільки не існувало державного стандарту з правил передачі географічних назв України латинськими літерами [2,4].

У вересні 1992 р. для вирішення практичних завдань зі стандартизації географічних назв при НВП "Картографія" було створено спеціальний відділ (з грудня 2002 по 2008 рр. це була лабораторія).

Складність вирішення питань стандартизації полягала в тому, що роботи в даному напрямі проводилися без наявності правової основи, і тому наробки відділу мали рекомендаційний характер. 31 травня 2005 р. Верховна Рада України прийняла Закон "Про географічні назви" [1]. Він визначив правові основи регулювання відносин та діяльності, пов'язаних з найменуванням і перейменуванням географічних об'єктів, а також унормуванням, державною реєстрацією, використанням і збереженням географічних назв як складової частини історичного і культурного спадку України. Чотирнадцять його статей охоплюють усю сферу діяльності, пов'язану з географічними назвами.

На виконання статті 9 цього Закону 11 травня 2009 р. постановою Кабінету Міністрів України № 622 було затверджено Положення про Державний реєстр географічних назв. Створення та ведення реєстру покладено на Державне агентство земельних ресурсів України. Того ж року було укладено Кодекс усталеної практики "Структура та зміст Державного реєстру географічних назв", який визначає основні принципи формування його бази даних, здійснення унормування, обліку, державної реєстрації географічних назв та встановлює реєстраційно-облікові форми, за якими проводиться облік і реєстрація географічних назв. У 2011 р. відділ стандартизації розробив Технічний проект на виконання робіт за темою "Створення та ведення

Державного реєстру географічних назв", де поетапно визначено роботи зі створення та ведення Державного реєстру.

Державний реєстр географічних назв призначений для забезпечення потреб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, організацій, засобів масової інформації та громадян в офіційній інформації про назви географічних об'єктів. Він створюється у ДНВП "Картографія" і ведеться як систематизований перелік унормованих назв географічних об'єктів із розширеною інформацією про них.

Реєстр створюється і ведеться у вигляді електронної бази унормованих географічних назв з використанням автоматизованої інформаційно-пошукової системи. База даних регулярно актуалізується на основі офіційних джерел інформації про найменування географічних об'єктів.

Державний реєстр складається з двох частин – назви географічних об'єктів на території України й назви географічних об'єктів зарубіжних країн та географічних об'єктів на Землі, на які не поширюються суверенітет і юрисдикція будь-якої держави.

Бази даних Державного реєстру географічних назв України та зарубіжних країн містять такі структурні елементи: назви населених пунктів та адміністративно-територіальних об'єктів, назви фізико-географічних об'єктів, назви соціально-економічних об'єктів, назви природно-заповідних об'єктів. Базовою картографічною основою для формування реєстру географічних назв на території України є топографічна карта масштабу 1: 100 000.

Українські географічні назви передаються відповідно до вимови за нормами і правилами українського правопису. Основні принципи й правила написання українських географічних назв державною мовою та українською латинкою за нормами і правилами українського правопису зібрано й узаконено у Кодексі усталеної практики "Топонімічні настанови (для видавців карт та інших видавців)", який підготували фахівці відділу стандартизації географічних назв (затверджений у 2010 р.) [5].

Унормування назв географічних об'єктів зарубіжних країн у процесі створення Державного реєстру здійснюється за відповідними інструкціями (Кодексами усталеної практики) з передачі українською мовою географічних назв і термінів зарубіжних країн.

За роки незалежності України у підприємстві розроблено 28 інструкцій. Їх затверджено Державним агентством земельних ресурсів України. Інструкції з англійської, німецької, іспанської, італійської, французької мов розроблено у 1993-1994 рр. У 1995-1996 рр. опрацьовано інструкції з передачі географічних назв і термінів Польщі, Чехії, Словаччини, Румунії та Молдови, Литви, Швеції, Угорщини (1-й варіант), пізніше – Білорусі, Російської Федерації, колишньої Югославії, Болгарії, Угорщини (2-й варіант). У 2006 - 2007 рр. завершено розроблення інструкцій для передачі географічних назв і термінів Фінляндії, Данії, Норвегії, Греції, Португалії і Бразилії, у 2008-2009 рр. – Бельгії, Нідерландів, Туреччини, Естонії, Словенії, Македонії, Албанії. Згодом на основі цих інструкцій було укладено відповідні Кодекси усталеної практики. У цих кодексах застосовано фонетико-графічний (звуко-буквений) принцип передачі географічних назв [2,4].

У 2013-2014 рр. здійснюється перегляд, виправлення та затвердження оновлених і доповнених інструкцій.

Станом на грудень 2013 р. у базі даних Державного реєстру географічних назв України зареєстровано близько 60 000 географічних назв і роботи над її формуванням продовжуються.

За розробленими інструкціями підприємством створено електронний Газетир географічних назв світу українською мовою. Він містить унормовані назви зарубіжних країн українською мовою, їх національне написання (або латиницею), тип об'єкта та його місцезнаходження (країна). Газетир налічує близько 80 000 географічних назв об'єктів світу.

У ДНВП "Картографія" також підготовлено та видано низку словників і довідників, зокрема:

1. Словник-довідник "Назви орографічних об'єктів України" (1998 р.);
2. "Міста України" (автор А. С. Івченко; 1999 р.);
3. "Містечка України. Довідник" (автор А. С. Івченко; 2000 р.);
4. "Назви країн і територій світу" (2002 і 2007 рр.);
5. Українсько-білоруський словник географічних назв Білорусі (2003 р.).

У 2010 р. виконано роботи за темою "Написання українською мовою власних назв адміністративних одиниць та їхніх центрів країн Європи". Метою цієї роботи було забезпечення видавничих та інших інформаційних організацій та служб достовірними відомостями про офіційні назви адміністративних одиниць європейських країн [2,4].

На виконання статті 8 Закону України "Про географічні назви" 4 листопада 2009 р. постановою Кабінету Міністрів України № 1166 було затверджено Порядок проведення експертизи пропозицій та рішень органів державної влади щодо найменування або перейменування географічних об'єктів. Цей Порядок визначає процедуру експертизи пропозицій та рішень органів державної влади про найменування або перейменування географічного об'єкта, розташованого на території України, на її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні, а також географічного об'єкта Землі, відкритого українськими дослідниками і вченими, якщо інше не передбачено міжнародними угодами України, згода на

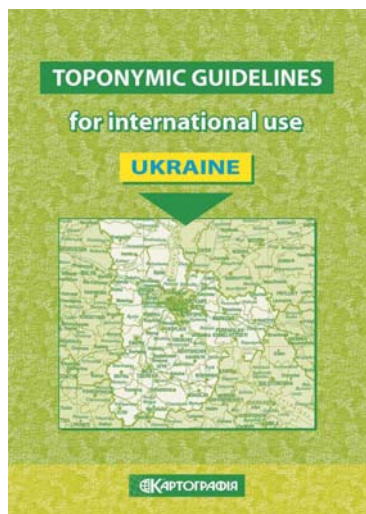
обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Проведення експертизи покладено на Держзем-агентство України (відділ стандартизації географічних назв ДНВП "Картографія" діє при цьому як консультативний орган). Відповідно до затвердженого Порядку проведення експертизи здійснюється підготовка експертного висновку та обґрунтування прийняття рішення про відповідність чи невідповідність поданої пропозиції про найменування чи перейменування географічного об'єкта Закону України "Про географічні назви".

Проблеми стандартизації географічних назв як із національної, так і з міжнародної точки зору увійшли у сферу інтересів Організації Об'єднаних Націй. З метою надання консультативної допомоги у 1973 р. було створено Групу експертів ООН з географічних назв (ГЕООНГН) для координації діяльності у сфері стандартизації географічних назв. Це колегіальний, консультативний орган. ГЕООНГН складається із 23-х лінгвістико-географічних відділів, що сформовані за регіональним принципом, і 10-ти робочих груп. З 1967 р. ООН один раз на п'ять років проводить міжнародні конференції зі стандартизації географічних назв. Три рази на п'ять років скликаються відповідні сесії ГЕООНГН [4,7].

У 1992 р. Україна вперше взяла участь у роботі 6-ї Міжнародної конференції ООН зі стандартизації географічних назв. Наша країна є членом двох відділів ГЕООНГН (з 23-х наявних) – Відділу Східної Європи, Північної та Середньої Азії та Відділу Східної, Центральної і Південно-Східної Європи, а з 2005 р. вона бере участь як країна-спостерігач у засіданнях Балтійського відділу. Наші представники, у т. ч. фахівці відділу стандартизації географічних назв ДНВП "Картографія", активно працюють на засіданнях цих відділів.

Чотири рази в нашій країні проходили засідання Відділу Східної Європи, Північної і Середньої Азії – двічі у Києві (1994, 2005 рр.), а також у Львові (серпень 2006 р.) та Ялті (квітень 2013 р.). Україна також є членом Робочої групи з топоніміки Міждержавної ради з геодезії, картографії, кадастру та дистанційного зондування Землі держав-учасниць СНД. У 2010 р. за участі представників України було завершено роботи зі створення електронного бюлетеня змін назв географічних об'єктів країн-учасниць СНД. За ініціативи Української роботи у цьому напрямку будуть продовжені шляхом регулярного оновлення електронного бюлетеня та доповнення його цифровими картами адміністративно-територіального устрою країн, інформація про які розміщена у цьому документі [4].

Діяльність відділу стандартизації географічних назв спрямована як на забезпечення потреб національної, так і міжнародної видавничої діяльності. У 2011 р. вищезгадані "Топонімічні настанови (для видавців карт та інших видавців)" були перекладені англійською мовою (Toponymic guidelines for international use. Ukraine; див. малюнок) зі спеціальними рекомендаціями для зарубіжних користувачів [6]. Цей керівний документ містить систематизований виклад інформації про країну: її мови, їх поширення та статус у країні, алфавіт і письмо, назви офіційних органів зі стандартизації географічних

Обкладинка видання "Toponymic guidelines for international use. Ukraine"

назв та їхні контактні адреси, опубліковані матеріали, що містять унормовані назви [6].

Топонімічні настанови для міжнародного використання узагальнюють і конкретизують правила написання українських географічних назв та їх транслітерації латинкою. Доповнює інформацію глосарій загальних географічних термінів та інших слів, що вживаються на картах. Настави сприятимуть використанню унормованих українських географічних назв на картах зарубіжних видавців. Їх було представлено на 10-й Конференції ООН зі стандартизації географічних назв (Нью-Йорк, 30 липня – 10 серпня 2012 р.). Вони отримали схвалення експертів і розміщені на сайті ГЕООНГН: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/toponymic.html> [7].

На цій же Конференції було представлено також систему латинізації українських географічних назв буквами латинського алфавіту, схвалену на національному рівні Постановою Кабінету Міністрів України № 55 від 27 січня 2010 р. "Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею". 10-та Конференція ООН з географічних назв схвалила систему латинізації українських географічних назв (резолюція X/10).

Література

1. Закон України "Про географічні назви" (Постанова Верховної Ради України № 2604-IV від 31 травня 2005 р.).
2. Руденко, І.С. Стандартизація географічних назв / І.С. Руденко, Н.І. Сивак // Державна картографо-геодезична служба України (1991-2006); за ред. Р.І. Сосси. – К.: НДІГК, 2006. – С.159-171.
3. Сосса, Р.І. Діяльність Укргеодезкартографії з унормування географічних назв / Р.І. Сосса, І.С. Руденко, Н.І. Сивак // Вісн. геодез. та картогр. – 2011. – № 5. – С. 41- 44.
4. Сосса, Р.І. Унормування географічних назв / Р.І. Сосса, І.С. Руденко, Н.І. Сивак // Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку. – К.: ДНВП "Картографія", 2010. – Вип. 4. – С. 15-21.
5. Топонімічні настанови (для видавців карт та інших видавців). – К.: Укргеодезкартографія, 2010. – 52 с.
6. *Toponymic guidelines for map and other editors for international use. Ukraine.* – SSPE "Kartographia", 2011. – 48 p.

Інтернет-джерело

7. Web-site <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN>

Надійшла 11.02.14